

Список використаних джерел

1. Дзбанівський О. По київських музеех та бібліотеках / О. Дзбанівський //Музика. – 1927. – №3. – С.27.
2. Дзбанівський О. Про утворення музично-історичного музею / О. Дзбанівський // Архів НБУВ, оп.1, од. зб. 338, арк. 84.
3. Дзбанівський О. Про утворення музично-історичного музею / О. Дзбанівський // Архів НБУВ, оп.1, од. зб. 265, арк. 14.
4. Івченко Л. З любов'ю до музики / Л. Івченко. – 1990. – №6. – С. 14-15.
5. ІР НБУВ, ф. 33, №2758, арк.11
6. Черпухова К. Скарбниця знань / К. Черпухова. – 1979. – №6. – С. 32.
7. Шульгіна В. Питання становлення та розвитку музичного відділу ЦНБ/ В. Шульгіна // Бібліотека і розвиток історичної науки в Україні. – К., 1994. – С. 166-169.
8. Шульгіна В., Бобришева І. Олександр Дзбанівський – фундатор Музичного відділу НБУВ / В. Шульгіна, І. Бобришева // Бібл. вісн. – 1999. – N 3. – С. 14-17.
9. Степченко О. Особові архівні фонди видатних українських учених як джерело з історії організації спеціалізованих фондів Всенародної (Національної) бібліотеки України (1918-1934 р.). – Дис. ... канд. іст. наук. - К., 1997. – С.165-167.

In the article the role of the progressive Ukrainian teacher and cultural figure of beginning XX is examined century of Oleksandr Tikhonovich Dzbaniivsky. It is illuminated him the personal contribution to democratization of domestic musical education and culture.

Key words: O.T.Dzbaniivsky, musical education and culture, Ukrainian musician-teacher, composer, musical critic, art critic, publicman.

УДК 37.016:792

Борисова Т. В.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА

У статті визначається й науково обґрунтовується низка педагогічних умов діяльності шкільного театрального колективу, дотримання яких забезпечуватиме ефективність творчого розвитку школярів засобами мистецтва театру. Акцентуються положення щодо важливості врахування вікової, художньо-виконавської специфіки дитячої театральної творчості у процесі педагогічного керівництва театральною діяльністю школярів.

Ключові слова: театральна діяльність, школярів, педагогічні умови, творчий розвиток, педагогічне керівництво, учнівська аудиторія, вікові особливості, імпровізаційність.

Проблема творчого розвитку особистості є однією з центральних в педагогіці, оскільки прогрес суспільства – це шлях постійної творчості, долання стереотипів і вироблення нових, нестандартних ідей, оригінальних підходів і шляхів до їх втілення. Головним педагогічним завданням при цьому є виховання людини, здатної акумулювати і творчо переосмислювати набутий досвід, досягнення людства в культурі, мистецтві.

Одним із найпотужніших засобів творчого осмислення величезного, накопиченого людством досвіду виступає театральне мистецтво: “Театр – вид мистецтва, що художньо осягає світ через драматичну дію, яка здійснюється акторами на очах у глядачів” [1, с. 294]. Саме в силу цих причин більшість перших культурно-просвітницьких актів зводились, в першу

чергу, до актів театрального дійства (антична трагедія, середньовічна містерія, просвітницька драма тощо).

Неможливо переоцінити й значущість театру як художнього організму, який охоплює найбільший спектр різних за суттю й походженням видів мистецтв. Органічно з'єднуючись у єдиній синтетичній структурі театральної вистави, ці види мистецтва (література, музика, живопис, хореографія, архітектура, скульптура, акторське виконавство) утворюють могутнє поле для розвитку творчої особистості, стимулюють її до пошуку власних шляхів духовної реалізації у світі. Таким чином, особливо актуалізуються питання застосування театрального мистецтва в системі сучасної педагогічної освіти, віднайдення механізмів художньо-педагогічного керівництва театальною діяльністю дітей та юнацтва.

Проблемами ефективного використання значного людинотворчого потенціалу театру в шкільній освіті займались багато педагогів: провідні позиції педагогіки щодо виховних функцій театрального мистецтва у формуванні особистості широко висвітлювались у працях класиків педагогічної думки – В. Сухомлинського, А. Макаренка; наукові засади поліхудожнього, зокрема театального виховання дітей ґрунтовно представлено у науковому доробку Н.Миропольської; оригінальні методичні ідеї художньо-естетичного виховання і театальної діяльності дітей презентовані у наукових напрацюваннях О.Комаровської та інших.

Однак, досі не піддавались спеціальному науковому осмисленню й не знайшли свого належного відображення у науковій літературі такі вагомні фактори досягнення виховної результативності учнівської театальної діяльності, як педагогічні умови творчого розвитку школярів засобами театру.

Педагогічні умови – це сукупність суттєвих елементів, що впливають на особистісний розвиток (об'єктивних і виховних), які організовані так, щоб сприяти входженню школяра у сучасну культуру, становленню його як суб'єкта і стратега власного життя. Зміст педагогічних умов складають: об'єктивні фактори розвитку; виховне середовище (предметно-просторове оточення, соціально-поведінкове, подієве, інформаційне); виховна діяльність пізнавальної, трудової, художньо-естетичної спрямованості; взаємодія педагога і дитини; організаційна структура і принципи.

Однією із найважливіших педагогічних умов виступає врахування вікових особливостей дітей. Так, процес творчої діяльності є обумовленим і підкорюється певним законам свого плину. Психологи загострюють увагу на її повільному розвитку із елементарних й простих форм в більш складні, які на кожному віковому етапі мають власне відображення, свою форму. Однак, Л.С.Виготський зауважує, що, “навіть тоді, коли виокремлюються із загальної синкретичної гри окремі, більш або менш самостійні види творчості, такі, як малювання, драматизація тощо, навіть тоді кожен вид не є суворо відмежованим від іншого й залюбки вбирає у себе елементи інших видів” [2, с. 58]. Таким чином, синкретизм театру дозволяє в його умовах розвиватись дитині будь-якого віку в гармонії із її віковими запитами й потребами.

Дитяча драматична діяльність буде різнитись за формою залежно від віку її учасників. У початковій школі вона наблизатиметься до драматичних ігор (драматизація казок) на основі літературних текстів. Головне завдання педагога полягає у тому, щоб організувати увагу дітей, розвинути уяву, фантазію, уточнити цілі, завдання, дії в умовах вимислу, надати імпровізації необхідної завершеності.

Перехідний вік характеризується внутрішньою кризою в розвитку дитини, протиріччями, полярністю думок, прагнень, переконань. Підвищується й загострюється емоційна збудливість, створюється свій власний внутрішній світ. У цей період більш виразними стають два типи уяви: пластична (зовнішня) і емоційна (внутрішня), відбувається перехід від суб'єктивного до об'єктивного типу творчості, що передбачає видозміну творчої уяви, яка знаходиться у безпосередній залежності від індивідуальних можливостей тієї або іншої дитини.

Як свідчить практика, із дітьми підліткового віку дуже важко працювати, вони рідше інших вікових категорій виводяться педагогами на шкільну сцену. Підлітки вимагають особливої

уваги, оскільки переживають цей період надто гостро. Запорукою успіху у роботі може бути лише увага і повага до них, як до особистостей, віра в їх можливості, постійна підтримка їх позитивних прагнень.

Переконання, що формуються у цьому віці, вимагають емоційного закріплення, тому творча робота над сценічним образом вирізняється особливою значущістю, так як, з одного боку, ще більше розширює емоційний спектр для закріплення власних переконань, з іншого – збільшує можливості вибору підлітком своєї особистої позиції. Саме із цих причин образна гра є настільки важливою для підлітків, наскільки важливою для дітей є ролева гра.

Разом із віковими особливостями учасників театрального колективу необхідно враховувати й їх індивідуальні особливості. Брати до уваги індивідуальні особливості кожної дитини – означає враховувати соціальне середовище, у якому вона формується як особистість, ступінь особистісного розвитку, історію становлення, особливості характеру тощо. Саме це визначає її готовність до сприйняття й відтворення, можливості розуміння пропонованого драматургічного матеріалу. Лише орієнтуючись на індивідуальні характеристики дитини, відштовхуючись від дитини, її особливостей, її внутрішнього світу, дитячий театр у повній мірі може розвивати її задатки й здібності.

Не можна вимагати від дітей уже готового набору якостей, необхідних для сценічної діяльності, чим, до речі, грішать окремі педагоги-керівники учнівських театральних колективів, натомість важливою є допомога учителя в розвитку таких якостей (спостережливість, увага, емоційна чутливість, фантазія, пам'ять тощо), що дадуть можливість дитині проявити себе у найрізноманітніших видах діяльності і будуть затребуваними в майбутньому. Таким чином, розробка індивідуального шляху особистісного розвитку в творчому колективі з урахуванням індивідуальних особливостей дітей, їх власного досвіду виступає педагогічною умовою діяльності шкільного театру.

Однією із найважливіших педагогічних умов ефективної театральної діяльності дітей виступає створення особливого творчого середовища в театральному колективі. Слід пам'ятати, що театр в жодному разі не має використовуватись суто утилітарно: лише як дидактичний засіб, ілюстрація драматургічного твору, авторського задуму, розвиток навичок декламації тощо. Театр вводить дитину в активну, захоплюючу для неї діяльність, де вона зіштовхується із труднощами, вчиться їх долати, вирішуючи життєво важливі завдання, що постійно ускладнюються.

Слід пам'ятати, що усі заняття в театрі повинні задовольняти творчі потреби дитини, а відповідно, ставити практичні завдання, реальна можливість вирішення й покрокова послідовність яких дозволить розвивати особистості дитини. Уява прагне стати творчою (дієвою, активною, перетворювальною) лише тоді, коли є посилий для дитини об'єкт для такої діяльності і засоби для здійснення намірів. Тому важливим є створення умов для технічного забезпечення творчості школярів, що зробить заняття більш осмисленими й значущими.

Творче середовище стимулює розвиток креативних здібностей, вчить вирішувати пізнавальні завдання, формує широкий спектр необхідних у житті навичок.

Однією із педагогічних умов, що забезпечують ефективність творчого розвитку школярів засобами театру, виступає організація різноманітних форм спільної творчої діяльності дітей.

Так, загалом робота у театрі вимагає від дитини значних зусиль. Здатність бачити і чути, постійна увага, робота над пластикою і мовою, художнє оформлення спектаклю тощо є не лише дитячою забавою, а серйозною духовною і фізичною працею учнів. Ця праця відбувається в умовах спільної творчої діяльності колективу. Спільно-поведінкове оточення творчого середовища повинно бути організоване таким чином, щоб воно сприяло розвитку уміння взаємодіяти з іншими, вступати у діалог, спільно вирішувати творчі проблеми, збагачуватись досвідом і знахідками у партнерській творчій роботі.

В організації діяльності дітей використовуються усі можливі форми: колективно-індивідуальна, коли кожен виконує частину завдань колективу незалежно від інших учасників

театрального об'єднання учнів; колективно-послідовна; колективно-взаємодіюча, коли відбувається одночасна взаємодія кожного учасника учнівського колективу з рештою інших.

Робота у театральному колективі дозволяє спільну діяльність організувати як сумісну творчість – пошук нових ідей та образів, шляхів їх втілення, при цьому весь колектив має бути націленим на результат – створення спільного творчого продукту – спектаклю.

Необхідно також слідкувати, щоб у дитячому театрі не було місця пихатості, тому не можна насамперед діяльність і ролі в театрі поділяти на головні і другорядні, виділяти дітей відповідно до акторського таланту. Кожна дитина повинна відчувати свою значущість і вагомість, а також розуміти суть і важливість кожного компонента спектаклю. Такий підхід уможливить розвиток індивідуальності кожного в рамках творчої співпраці у колективі, пізнання засобами діалогічного спілкування, виховає повагу до публіки тощо.

Необхідною педагогічною умовою творчого розвитку дітей у шкільному театрі є дотримання педагогічного принципу суб'єктності.

“Педагогічний принцип суб'єктності передбачає постійне ініціювання педагогом усвідомлення дитиною зв'язку свого особистісного “я” з об'єктами дійсності і осмислення вільного вибору, що здійснюється індивідуальністю або групою дітей як сукупним суб'єктом” [7, с.61]. Суб'єктність передбачає осмислення життєвих явищ, їх складних зв'язків і закономірностей, себе самого зі складними духовними і фізичними процесами, здатність усвідомлювати те, що відбувається, передбачати наслідки того, що планується, оцінку, самооцінку, адекватність реакцій і саморегулювання.

Принцип суб'єктності вимагає визнання школяра суб'єктом діяльності, який виявляє пізнавальну і творчу активність. Досягти активності і самостійності учнів можна лише опираючись на їх інтереси з одночасним формуванням нових пізнавальних інтересів, залучення школярів до вирішення проблемних ситуацій, стимулювання колективних форм діяльності, взаємодії учнів.

Принцип суб'єктності у системі педагогічних умов, визначення цілей, завдань і особливостей дитячого театру дозволяє зайняти обґрунтовану позицію у спірному питанні щодо вибору суто режисерської чи педагогічної лінії у керівництві театральною діяльністю дітей.

Режисер у професійному театрі – це тлумач автора, він перекладає драматургічний текст у своїй інтерпретації на мову міміки і жестів. Однак, роботу з дітьми над виставою не можна назвати у повній мірі режисурою у традиційному, звичному для нас розумінні. Діти не повинні бути лише провідниками режисерської ідеї та заручниками режисерських трактовок, ким по суті є професійні актори-виконавці у дорослому театрі. Тому керівник дитячого театрального колективу повинен усвідомлювати і позиціонувати себе в першу чергу педагогом, носієм культури, який послідовно передає її учням. Його головне завдання полягає у тому, щоб створити таке творче середовище, яке дозволило б дитині вільно розвиватись у відповідності до її особистих потреб, вікових та індивідуальних особливостей.

Постійний пошук і власні відкриття роблять цікавою для дітей будь-яку роботу в театрі. Однак, вчитель, який працює з школярами, має також подбати про створення у колективі дружньої і доброзичливої атмосфери. Так, керівнику дитячого театрального колективу необхідно враховувати весь комплекс умов психологічної комфортності, який є необхідний для здійснення результативного творчого процесу: визнання безумовної цінності кожної дитини, відсутність зовнішніх оцінок його діяльності, розуміння труднощів, які дитині приходится долати в ході театральної роботи, загальна психологічна свобода, розкріпачення. В основу співпраці педагога із дітьми повинно покладатись не нав'язування своїх смаків та інтересів, а уважне і дбайливе ставлення до самобутності дитячої творчості. Ці міркування у повному обсязі підтверджуються висловлюванням видатного педагога і філософа С.І. Гесена, який зазначав: “... художня освіта не повинна прививати учням нашого художнього смаку і певного визначеного художнього стилю, а залучати їх у потік художньої творчості, лише

причетність до якої й може привести їх до створення нового мистецтва, істинного мистецтва майбутнього” [3, с. 37].

Доцільно уточнити, що працювати у режимі творчого діалогу із дітьми означає сприймати школяра як активного учасника взаємодії. Педагогічна взаємодія вчителя і школяра виявляється в спільному проживанні естетичних емоцій, викликаних театральною виставою, в спільному пізнанні через радість відкриттів, у спільній фізичній праці по оформленню театральної вистави тощо. Форма діалогу вимагає від педагога відмови від авторитарних форм роботи, дає можливість дитині формувати свої власні уявлення, які не співпадають з баченням учителя.

Така установка на взаємодію сама по собі знімає антихудожній і антипедагогічний тиск на дитячу творчість, тоді не буде місця в роботі з дітьми для муштри і дресирування, затребуваними стануть імпровізація і вільна творчість.

Згідно із висвітленими вище міркуваннями, особливо увиразнюється значущість такої педагогічної умови забезпечення ефективного творчого розвитку дітей у шкільному театрі, як опора на імпровізацію.

Так, саме стан творчої розкнутості, свободи має бути визнаним важливою відправною точкою діяльності школярів у шкільному театрі і виборі прийомів роботи з ними, найбільш затребуваним, із яких повинна стати імпровізація, що ґрунтується на правдивій дії і вимагає творчої уяви. Розвиток творчої уяви повинен відбуватись на основі спостережень за дитиною, яку в жодному разі не потрібно квапити, підштовхувати тощо.

Слід пам'ятати, що не формування акторської майстерності, а вияв і розвиток потенційних здібностей дитини – ось що є важливим у роботі з школярами. Новий художній образ, який реалізується в оригінальних продуктах дитячої діяльності, може й не виправдати очікування педагога, але є надзвичайно значущим для самої дитини як плід його розвитку.

Не дитячий театр має замислюватись над тим, як би сподобатись дорослим, а дорослі повинні залишити за порогом дитячої театральної зали канонічний критерій професійної акторської “життєвої правди” і зануритись, відкинувши всі стереотипи, зі всією простотою і безпосередністю сприйняття, у світ дитячої фантазії, перевтілення, легко й безтурботно, немов діти, переступити лінію театральної умовності й дати заповнити себе природністю й відкритістю, із якою дитина входить у образ, не володіючи при цьому специфічними психотехніками й роботою із безсвідомим. З цього приводу Л.С.Виготський дуже чітко застерігав: “Не варто забувати, що основна заповідь дитячої творчості полягає у тому, що цінність її слід вбачати не у результаті, не у продукті творчості, а у самому процесі. Важливим є не те, що створять діти, а те, що вони творять” [2, с. 63].

Узагальнюючи висвітлене вище, зазначимо, що всі виокремлені педагогічні умови сукупно ґрунтуються на єдиному постулаті – глибокому усвідомленні учителем суттєвої різниці між стратегічною метою професійного театру і дитячого театру. Так, якщо професійний театр шляхом використання різноманітних естетичних засобів так впливає на глядача, щоб викликати у нього відгук, співпереживання, катарсис тощо, то метою дитячого театру є перш за все творчий розвиток самого учасника театрального дійства, його духовних сил, творчих здібностей і задатків. Участь дитини у театральній постановці уже сама по собі, згідно із видовою природою театральної діяльності, сприятиме активізації творчого начала дитини, однак, цілеспрямоване і систематичне дотримання керівником дитячого театрального колективу визначених педагогічних умов сприятиме інтенсифікації творчих процесів і забезпечуватиме ефективний творчий розвиток учнівської аудиторії.

Список використаних джерел

1. Боров Ю.Б. Эстетика / Ю.Б. Боров. – 4-е изд., доп. – М. : Политиздат, 1988. – 298 с.
2. Выготский Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте / Л.С. Выготский. – Изд.3-е. – М. : Просвещение, 1991. – 96 с.

3. Гессен С.И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию. / С.И. Гессен. – М. : Школа-Пресс, 1995. – 258 с.
4. Комаровская О.А. Эстетическое воспитание младших школьников средствами музыкально-театрального искусства: автореф. дис. на соискание ученой степени канд. пед. наук. - К., 1992. – 24 с.
5. Макаренко А.С. Некоторые выводы из педагогического опыта / А.С. Макаренко. – М., 1958. – Т.5. – 259 с.
6. Миропольская Н.Е. Развитие эстетической активности в процессе воспитания театральной культуры школьников: пособие для учителя / Н.Е. Миропольская / под ред. В. Бутенко. – К. : Вища школа, 1992. – 175 с.
7. Сорокин П.А. Человек. Цивилизация. Общество / Пер. с англ. / Под ред. А.Ю. Согомонов. – М. : Политиздат, 1992. – 228 с.
8. Сухомлинський В.О. Сто порад учителям / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: в 5 т. – К., 1976. – Т. 2. – 585 с.

We determined and justified by a number of scientific educational environment of the school theater group, the observance of which will ensure the effectiveness of the creative development of students through art theater. Position accentuated the importance of taking into account age , art and children's theater performing specific work in the teaching guidance theatrical activities of students.

Key words : theater work , school , educational conditions, creative development , teacher leadership, student audience, their age , improvisation .

УДК 37.011 – 051:785

Гук О. І.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГА-КЕРІВНИКА АНСАМБЛЮ БАНДУРИСТІВ

У статті обґрунтовано провідну роль новітніх технологій, які можуть бути використані керівником ансамблю бандуристів у процесі педагогічної діяльності; висвітлено та проаналізовано ефективність міжособистісної взаємодії, основні дидактичні та методологічні принципи, що сприяють розвитку творчих здібностей учасників ансамблю бандуристів.

Ключові слова: педагогічна майстерність, творчі здібності, новітні технології, керівник ансамблю бандуристів, міжособистісна взаємодія, принципи, компетенція.

В умовах переходу українського суспільства до європейських стандартів освіти особливо гостро стало питання вимог до особистості педагога – його загальної та спеціальної підготовки, культурного рівня, педагогічної майстерності та творчої активності. Поряд із внесенням змін у процес формування і розвиток особистості фахівця, актуалізується проблема змісту його підготовки до професійної діяльності. Адже музиканту-педагогу необхідна виняткова компетентність, вміння та навички вчителя-артиста, вчителя-митця, що відображуються саме в артистичній техніці. Гармонія розуму і почуттів – основа педагогічної технології і техніки, які при постійному вдосконаленні ведуть до педагогічної майстерності, що, у свою чергу, є передумовою творчості. Ще А.Макаренко наголошував, що педагогічна майстерність полягає і в постановці голосу, і в управлінні своїм обличчям. Не може бути педагога, який не вмів би грати.

Сучасна музична педагогіка поряд з індивідуальним підходом до учнів, який є основним в роботі за фахом, приділяє все більше уваги різним формам колективного музикування.